

100 LET ČESKÉ DEMOKRACIE

*Pětiletý rozvojový program na posílení
české demokracie*

CENTRUM
OBČANSKÉHO
VZDĚLÁVÁNÍ

Co je to občanské vzdělávání?

Cílem občanského vzdělávání je vychovávat svobodné občany, tedy občany, kteří jsou schopni vlastního kritického úsudku o veřejných záležitostech, kteří jsou nakloněni aktivnímu osobnímu zapojení do veřejného dění a respektují při tom základní lidská a demokratická práva ostatních občanů.

Občanské vzdělávání se zaměřuje na všechny myslitelné cílové skupiny – od žáků základních škol, přes dospělé, úředníky, vojáky, policisty až po tzv. skupiny vzdálené politice (sociálně vyloučení, imigranti atd.). Formy občanského vzdělávání jsou nepřehledně pestré – kreativní informační kampaně (např. i u nás známá volební kalkulačka vznikla před deseti lety v Nizozemí v tamní státní organizaci pro občanské vzdělávání), workshopy, veřejné debaty, projekty pro mladé lidi atd.

Principy občanského vzdělávání

Občanské vzdělávání má sloužit rozvoji demokracie a má být podporováno z veřejných prostředků, proto má také být pod veřejnou kontrolou. Aby bylo možné takovou kontrolu provádět, je nutné stanovit základní principy, které má splňovat občanské vzdělávání hodné tohoto titulu a také hodné veřejné podpory. Veřejná a politická shoda na těchto základních principech je jedním ze základních pilířů občanského vzdělávání. Níže uvádíme, čím se obvykle řídí státem podporované občanské vzdělávání v zavedených demokraciích.

Principy obvyklé v zavedených demokraciích

- **Bez indoktrinace:** vyučující nesmí – žádnými prostředky – manipulovat studujícími ve jménu svého vlastního přesvědčení, a bránit tak studujícím ve vytváření jeho vlastního úsudku. Právě po této linii totiž probíhá hranice mezi občanským vzděláváním a indoktrinací. Indoktrinace je ovšem neslučitelná s rolí vyučujícího v demokratické společnosti a představou o samostatně myslícím občanovi.
- **Kontroverznost:** téma, které společnost, politika či věda vnímá jako kontroverzní, musí být také jako kontroverzní podáváno. Tato zásada úzce souvisí s prvním jmenovaným principem, neboť pokud se nechají některá stanoviska padnout pod stůl, zamlčují se různé možnosti či nejsou brány v potaz alternativy, lze to považovat za první kroky k indoktrinaci.
- **Podpora samostatného myšlení u studujících:** občanské vzdělávání musí dostávat studující do situace, aby dokázali analyzovat politickou a společenskou situaci z vlastní pozice a byli schopni hledat prostředky a cesty, jak danou situaci ve svém zájmu a demokratickými prostředky ovlivňovat.

100 let české demokracie

100 let demokracie = 100% příležitost

V roce 2018 oslavíme 100 let vzniku československé demokracie. Pojměme to jako příležitost pro upevnění důvěry českých občanů v naši demokracii, k politice a k veřejnému životu vůbec. Můžeme tak navázat na evropsky unikátní a dodnes inspirativní čin zakladatelů našeho státu – Zákon č. 67 o výchově občanů z roku 1919:

*„Nevyhnutelnou podmínkou a nejdůležitějším předpokladem existence svobodného národního státu jest **politická vyspělost státních občanů**... Stát sám jest povinen vzíti ve svou péči jako jeden ze svých nejpřednějších a nejvznešenějších úkolů politickou výchovu veškerého občanstva státního. Úkolem této politické výchovy jest napřed **překlenouti onu propast mezi státem a občanstvem**, přesvědčiti je o tom, že stát jsme nyní v podstatě my sami. Nutno vštípati v myslí státních občanů, že stát není něco, co by bylo mimo nás, že to není nějaká mocnost nám nepřátelská... Každý občan jest povinen přispívati svou hřivnou k zdaru státu; bez **usilovného spolupůsobení občanů nemůže svobodný stát prospívati**. To vše vštípati v myslí státních občanů jest **úkolem politické výchovy**.“*

Proč je dnes občanské vzdělávání potřeba?

Český občan ve vztahu k politice a veřejnému dění trpí hlubokou frustrací. Z toho plynoucí nízké zapojení občanů představuje časovanou nálož. Musíme si klást otázku: Obstojí naše demokracie, až přestane „pěkné počasí“? Najde se u nás dost občanů, kteří zůstanou věrní demokratickému politickému systému? Nechceme strašit, jen se ptáme...

Důvěru Poslanecké sněmovně vyslovilo 34 % dotázaných.

Vládě důvěřuje 44 % dotázaných.

Nespokojenost s politickou situací vyjadřuje 45 % dotázaných.ⁱ

80 % žáků 8. ročníku ZŠ si myslí, že nemohou nijak ovlivnit problémy na lokální či národní úrovni.ⁱⁱ

Svobodné a demokratické státy nemají mnoho jiných možností, jak obnovit důvěru v politický systém, než je právě vzdělávání. Proto najdeme občanské vzděl. v nějaké podobě ve všech zavedených demokraciích.

Co lze pro občanské vzdělávání udělat?

1. Dotační program na financování občanského vzdělávání pro mládež i dospělé
2. Zajištění nezávislého garanta kvality občanského vzdělávání a dotačního programu

*Demokracie nemůže uspět, pokud ti, kteří vyjadřují svou volbu, nejsou připraveni volit moudře.
A proto skutečná ochrana demokracie je vzdělání. (Franklin D. Roosevelt)*

Co lze pro občanské vzdělávání udělat?

1. Dotační program Občanského vzdělávání

Stálým dotačním programem lze nastartovat aktivity, které zlepší vztah české společnosti k demokratickému politickému systému a podpoří její aktivní zapojování do veřejného dění. Těžiště programu by mělo ležet zejména ve financování strategických a dlouhodobějších programů, které nelze financovat z jiných zdrojů jako například evropských nebo jiných zahraničních fondů.

Dotační program by měl být administrován MŠMT za účinné spolupráce externího odborného garanta. Takovým garantem se nabízí být Centrum občanského vzdělávání, které už 5 let v Česku téma občanského vzdělávání prosazuje.

Náklady: min. 10 mil. Kč / rok

Návrh strategických programů:

1.1. Vzdělávání dětí a mládeže

1.1.1. Podpora žákovských parlamentů a koordinátorů občanského vzdělávání na školách

Dlouhodobá a systémová podpora zakládání žákovských parlamentů na školách, kde parlamenty ještě nefungují. Extenzivní podpora již existujících parlamentů. Vedle samotných parlamentů je klíčová i role jejich koordinátora. V ideálním stavu by měla mít škola i koordinátora občanského vzdělávání jako celku, který bude zajišťovat i další aktivity např. na podporu propojení školy s komunitou v obci.

Měřitelné cíle: Nové parlamenty, kurzy pro učitele, podpora koordinátorů a adaptační kurzy.

1.1.2. Celostátní kampaně na problémová témata

Český vzdělávací systém je těžkopádný, mění se pomalu a hlavně je přehlcen obsahy, které je potřeba učit. Proto není schopen reagovat na rychle se měnící společenskou realitu. Pokud se například ukáže rostoucí anticikanismus u gymnazistů, jako v jednom z průzkumů v roce 2012, je potřeba dobře zacílené a rychlé reakce. Která bude směřována částečně na školy ale hlavně mimo ně tak, aby zasáhla mladé lidi v jejich přirozeném prostředí.

Měřitelný cíl: Uspořádání pěti specifických kampaní s dosahem vždy po 10 000 žáků.

1.2. Vzdělávání dospělých

1.2.1. Vybudovat infrastrukturu za pomoci knihoven

Pro vzdělávání dospělých neexistují žádná místa, kde by mohli být občané přirozeným a přitom koncepčním způsobem vzdělávání. Nabízí se využít synergie s vývojem ve veřejných knihovnách, které tvoří velmi hustou síť. Knihoven je v ČR více než 6000, ročně jejich zájmovými vzdělávacími akcemi projde více jak půl milionu občanů a podle údajů Národní knihovny se v posledních letech už postupně mění v komunitní vzdělávací centra. Podle průzkumů provedeného COV v roce 2012 mezi návštěvníky knihoven je o témata občanského vzdělávání velký zájem.

Knihovny by mohly tvořit přirozenou a hustou síť nízkoprahových center občanského vzdělávání. K dosažení cíle je potřeba zorganizovat vzdělávání knihovníků a regionální pilotní projekty, které budou generovat a předávat zkušenosti ostatním knihovnám v okolí.

Měřitelný cíl: Páteří síť 250 knihoven aktivně participujících na programech občanského vzdělávání.

1.2.2. Vytvořit větší nabídku vzdělávání pro dospělé

Ve spolupráci s aktéry vzdělávání, kteří mají potenciál věnovat se výchově k občanství u dospělých, vytvářet kvalitní nabídku odpovídající nárokům na nadstranické vzdělávání. Vzděláváním se přitom nemyslí plošné kurzy. Jde o to, vytipovat body, kde lze o občanském chování dobře mluvit. Rámcové oblasti kurzů: občanská participace, právní povědomí, dobrovolnictví, komunitní aktivity, politické strany.

Měřitelný cíl: Nabídka 5 specificky zacílených vzdělávacích programů pro dospělé (např. kurz oslovující zkušenost se spol. vlastníků byt. jednotek, kurzy zaměřené na vědomí svých občanských práv, kampaň představující principy demokracie, ústavu apod.). Každým kurzem projde ročně alespoň 100 účastníků.

1.2.3. Zvětšit odborné zázemí

Nemáme žádný podrobný vhled do občanského chování českých občanů. Proto, když chceme nabízet vzdělávací programy, není jasné, jak je cílit a činí se tak na slepo, instinktivně. Cílem je provést analýzu občanského chování, která přesně identifikuje bariéry pro aktivní občanské chování.

Měřitelný cíl: Analýza hlavních překážek českých občanů pro aktivní občanské jednání provedená na reprezentativním vzorku české dospělé populace.

2. Zajištění obsahového a metodického garanta

Aby mohlo být dosaženo cílů, které občanské vzdělávání má, je nezbytně nutné systematické metodické vedení po obsahové i metodické stránce a také pravidelná a účinná evaluace. Za tímto účelem je důležité, aby byla nenáročně ale kontinuálně financována organizace, která toto bude poskytovat. Nabízí se Centrum občanského vzdělávání, samozřejmě to ale toto centrum být nemusí a je možné najít jiné řešení, které bude splňovat uvedené nároky.

Centrum občanského vzdělávání vzniklo v roce 2009 jako analyticko-aplikační pracoviště Masarykovy univerzity, v roce 2014 se přesunulo na Fakultu humanitních studií UK do Prahy. Jeho role spočívá v koncepčním řešení a prosazování agendy občanského vzdělávání. Vytváří analýzy, přináší zahraniční know-how, hledá cesty pro systémová řešení občanského vzdělávání v ČR. Je partnerem řady státních a veřejných institucí (MŠMT, MK, Svaz knihovníků a informačních pracovníků atd.). Centrum občanského vzdělávání by mohlo mít obsahovou garanci směřování dotačního programu a samo by se nesmělo grantových řízení dotačního programu účastnit.

ⁱ Výzkum CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i. - květen 2015 (všechny 3 uvedené údaje).

ⁱⁱ Mezinárodní průzkum ICCS 2009 (38 zemí, 8. ročník žáků ZŠ)